

ȘANSE EGALE PENTRU PARTICIPARE DEMOCRATICĂ – ÎNVĂȚAREA PRIN PROIECTE

CRISTINA ȘTEFAN*

Abstract:

Education for human rights is achieved both through formal educational approaches and non-formal educational activities. Project-based learning is a valuable exercise in applying knowledge, skills, and attitudes acquired throughout years of schooling in different life contexts. The skills of participatory citizenship, specific to a democratic society, can be formed and developed in an integrated manner through educational projects.

Keywords: Participatory citizenship, democracy, discrimination, non-formal education, education for human rights, equal opportunities, biases

Résumé :

L'éducation aux droits de l'homme se réalise à la fois par les approches éducatives formelles et par les activités éducatives non formelles. L'apprentissage par les projets représente un exercice précieux pour appliquer les connaissances, les compétences et les attitudes acquises au cours des années d'école dans différents contextes de vie. Les compétences de citoyenneté participative, propres à une société démocratique, peuvent être formées et développées de manière intégrée grâce à des projets éducatifs.

Mots-clés : Citoyenneté participative, démocratie, discrimination, éducation non formelle, éducation aux droits de l'homme, égalité des chances, préjugés

Cu toții ne dorim să trăim în comunități dezvoltate, democratice, în care cetățenii dau dovadă de spirit civic, competențe sociale funcționale, cultură politică. În această direcție se înscrie efortul educativ-formativ pe care îl realizează sistemul național de învățământ, atât prin operaționalizarea curriculumului formale, cât și prin diferite tipuri de activități educative complementare. În cele ce urmează mă vor referi la un exemplu, relevant la nivelul *Cancelariei Naționale*, care ilustrează modul cum educația pentru drepturile omului se află la baza formării și dezvoltării cetățeniei democratice participative.

Șanse egale pentru participare democratică reprezintă titlul unui proiect regional dedicat elevilor, prin care se încurajează implicarea civică, volun-

* Dr., profesor, Colegiul Național *Spiru Haret*, București, e-mail: cristina.stefan@cnsnb.ro

tariatul și activitățile caritabile, realizat de către un grup de profesori și elevi de la Colegiul Național „Spiru Haret”, din București, împreună cu alte licee și școli gimnaziale din țară. Bucurându-se de un real succes, proiectul ajuns la ediția a patra este cuprins în *Calendarul activităților educative regionale și intrajudețene*, pentru anul școlar 2022-2023¹.

În structura acestuia sunt derulate activități educative în două secțiuni. Prima constă într-un proiect social sub titlul „*Implicarea înseamnă șansă*”, care vizează realizarea și aplicarea unui chestionar privind înțelegerea democrației și participarea civică a cetățenilor. Pornind de la răspunsurile elevilor sunt organizate ateliere de lucru și mese rotunde, unde au loc dezbateri, cu rolul de a facilita înțelegerea nuanțată a modului în care se aplică principiul egalității de șanse într-o societate democratică. În a doua secțiune, care ocazional implică creativitatea, elevii sunt motivați să se exprime într-o sesiune de postere, caligrame și fotografii cu tema „*Comunitatea mea democratică*”. Participarea elevilor în diferite forme de exprimare, mai aproape de rigoarea obiectivă din științe sau familiare subiectivității specifice din arte, favorizează nu doar dezvoltarea creativității, ci sprijină și cultivarea sensibilității culturale, creșterea stimei de sine, precum și stabilirea premiselor transferului acestora către celelalte discipline școlare și, bineînțeles, în viața obișnuită.

Premisele asumate ca temei formativ sunt de factură didactic-pedagogică, mai exact, unele menite să-i antreneze pe elevi într-un demers de învățare nonformală, complementar cu activitățile educative desfășurate în cadrul orelor la clasă, specifice unor discipline cum sunt: *educația socială*², *sociologia*, *filosofia*, *studiile sociale*, ori *istoria*.

Proiectul urmărește să evidențieze faptul că a avea șanse egale într-o societate democratică presupune nu doar existența unui cadru normativ în acord cu drepturile omului, ci și implicarea propriu-zisă a tuturor oamenilor pentru a înțelege cum să-și valorifice șansele în mod direct. În acest sens, elevii sunt stimulați să cunoască problemele reale pe care le întâmpină unii dintre ei, să analizeze aspecte de viață cotidiană care îi împiedică să fie alături de colegii lor în diferite activități școlare, dar, totodată, să observe și cazurile în care, prin lipsa de interes, prin apatia manifestată, unii elevi ratează prin neparticipare oportunități pentru dezvoltare. Așadar, acceptând ipoteza conform căreia pentru a beneficia de o șansă oferită de societate este necesar un efort corespunzător din partea persoanei în cauză, înțelegem că o premisă

¹ CAER, Anexa 3, OME nr. 361/31.01.2023, poziția 177. p. 9.

² De pildă, pornind încă de la clasa a V-a prin Programa de *Educație socială – Drepturile copilului și gândire critică*, <https://www.ise.ro/wp-content/uploads/2017/01/Educatie-sociala.pdf> accesat în 10.06.2023.

importantă a democrației este implicarea cetățenilor la rezolvarea problemelor de interes comun.

Totodată, răspunsurile elevilor participanți în proiect reprezintă date ale unei posibile cercetări referitoare la modul în care este reprezentată societatea democratică, la diferite vârste, în gimnaziu și în liceu. La aceste aspecte ne vom referi în continuare.

În anul școlar 2022-2023, în intervalul 15 februarie–31 martie, la chestionarul aplicat în cadrul proiectului menționat au răspuns 270 de elevi care învață în gimnaziu și în liceu (în ciclul inferior și cel superior al liceului), din cincisprezece județe ale țării. Din datele obținute, pentru profilul respondentului, reiese că: 42,44% sunt elevi cu vârste între 10-14 ani; 21,40% elevi de 15-16 ani; 36,16 % dintre elevi au 17-18 ani. Referitor la gen: 40,22% sunt de gen masculin, iar 59,78% de gen feminin.

Dintre elevii participanți, 42,80% studiază în gimnaziu și 57,20% în liceu. Dintre aceștia, 19,56% sunt cuprinși în învățământul liceal, teoretic, la secția Real (Matematică – Informatică; Științele Naturii) și 37,64% învață la Uman (Filologie; Științe Sociale).

O limită a proiectului este aceea că nu a cuprins elevi de la mai multe profile de studiu (pedagogic, artistic, militar, teologic, sportiv, tehnic, servicii etc.), implicarea școlilor în proiect fiind o alegere a cadrului didactic, profesorul de istorie sau cel care predă discipline socio-umane. Din acest considerent, nu este asigurată o bună reprezentativitate la nivelul sistemului național de învățământ, în general.

În componenta de conținut a proiectului intitulat „*Implicarea înseamnă șansă*”, elevii au fost întrebați: *Participați la activități cu caracter educativ dedicate cetățeniei participative, organizate de către școală?* 40% au răspuns uneori, 11,48%, frecvent, întotdeauna 6,30%, iar 28,89% au răspuns rareori și 13,33% niciodată.

De aici putem deduce gradul de interes pentru acest tip de activități educative, dar și faptul că pentru o parte dintre elevi doar activitățile impuse, desfășurate după regulile clare ale învățământului formal le determină în mod cert participarea. Altfel spus, dacă se confruntă cu diverse consecințe directe – absențe, note mici – atunci apreciază ca fiind obligatorie implicarea în astfel de activități, iar dacă sunt lăsate la libera lor opțiune, atunci le pot alege sau nu. De aici, putem reflecta asupra unei problematice de actualitate referitoare la ponderea disciplinelor aflate la alegerea elevului, din curriculumul oferit de școală. Tendințele desprinse din politicile educaționale europene arată că este

agreată extinderea numărului de ore în care elevul să decidă ceea ce va studia, mai cu seamă pentru anii de studiu din ciclul superior al liceului.³

Analizând gradul de implicare ca idee centrală, elevii au fost întrebați în ce tip de activități doresc să participe, pe parcursul anilor de școală. Dintre respondenți, 65,43% au menționat că vor să meargă în excursii/tabere școlare, pe teme referitoare la educația socială; alți 8,18% vor să participe la olimpiade/concursuri școlare la științele socio-umane sau istorie; 13,01% sunt membri în cercuri /proiecte/activități de voluntariat dedicate calității relațiilor interpersonale; 2,97% vor să ia parte în campanii de promovare a drepturilor copiilor, iar 10,41% își exprimă intenția de a realiza activități extrașcolare/extracurriculare dedicate cetățeniei active.

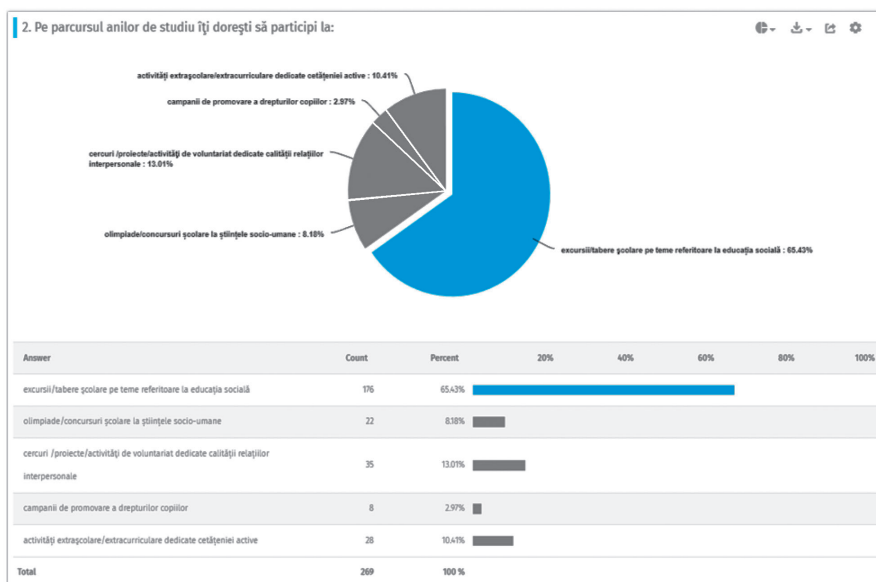

Figura 1

³ Curriculum la decizia școlii (CDS) se constituie atât din pachete de discipline opționale oferite la nivel național, regional și local, cât și din pachete de discipline opționale oferite la nivelul unității de învățământ.

La învățământul primar, elevul optează în cadrul curriculumului la decizia școlii pentru 2-4 ore pe săptămână. La învățământul secundar inferior, elevul optează în cadrul curriculumului la decizia școlii pentru 3-5 ore pe săptămână. La învățământul liceal, elevul optează în cadrul curriculumului la decizia școlii pentru 6-8 ore pe săptămână. În planurile-cadru pentru învățământul liceal, ponderea disciplinelor din trunchiul comun tuturor filierelor este de minimum 50%, ponderea disciplinelor specifice profilului/culturii de specialitate este de minimum 20%, iar ponderea celor din curriculumul la decizia școlii este de maximum 30%. *Legea învățământului preuniversitar. România educată*, p. 47 (https://www.edu.ro/proiecte_legi_educatie_Romania_Educata/ accesat în 15. 06. 2023).

De aici putem deduce faptul că sunt preferate activitățile care asigură un grad înalt de integrare a cunoștințelor, fiind mai aproape de firescul vieții cotidiene. De exemplu, într-o excursie școlară pot fi valorificate ocazii de a dezvolta atât competențe sociale, de relaționare pozitivă, de comunicare, cât și altele, care țin de istorie, geografie, științe ale naturii. Mai mult, se deduce tendința de raportare trans-disciplinară aplicată la diverse contexte de viață reală.

Chestionați dacă participarea la rezolvarea problemelor clasei este considerată o prioritate în viața lor de zi cu zi, 53,87% dintre elevi din proiect au răspuns *Da*, iar 46,13% *Nu*.

Discuțiile purtate în atelierile de lucru au evidențiat că prioritățile elevilor sunt dintre cele mai diverse. O concluzie parțială care s-a desprins vizează faptul că cei mai mulți dintre elevi consideră drept prioritate faptele imediate, se lasă dominați de întâmplări, reacționează aleatoriu în diferite contexte de viață cotidiană școlară. În mod complementar, una dintre cele mai consistente învățăminte pedagogice arată necesitatea de a-i sprijini pe elevi să stabilească repere valorice, să conștientizeze importanța unor evenimente spre deosebire de altele, care au relevanță scăzută.

Trebuie remarcat, de asemenea, faptul că, în anul 2022, Institutul Român pentru Evaluare și Strategie (IRES) a realizat un sondaj cu privire la opiniile tinerilor din România. În cadrul cercetării, 76% dintre tinerii români cu vârste între 18 și 29 de ani declară că sunt de acord cu faptul că tinerii pot aduce schimbări pozitive în comunitatea din care provin.⁴

Elevii participanți în proiect au fost întrebați, la rândul lor, cum se raportează la respectiva întrebare: 62,36 % dintre respondenți și-au exprimat acordul total; exprimă un acord parțial 35,6 %; iar 0,74% optează pentru dezacord parțial și 1,85 % dintre participanți sunt în dezacord total.

La nivelul mentalului colectiv este larg acceptată ideea conforma căreia, în primul rând, tinerii sunt interesați pentru realizarea unor schimbări în societate⁵. Mai mult, ei au inițiative, motivații și energie pentru a realiza

⁴ *Barometrul tinerilor din România*, IRES, 2022, <https://ires.ro/articol/441/barometrul-tinerilor-din-romania---edi-ia-2022> / accesat în 10.02.2023.

⁵ Albert Camus reflectând la ideea de schimbare scria: „Fiecare generație, fără îndoială, se crede menită să refacă lumea. A mea știe totuși că nu o va reface. Dar sarcina ei este, poate, și mai mare: constă în a împiedica lumea să se *des-facă*. Moștenitoare a unei istorii corupte în care se amestecă revoluțiile neîmplinite, tehnologiile devenite nebune, zeii morți și ideologiile extenuate, în care puteri mediocre pot astăzi să distrugă totul, dar nu mai știu să convingă, în care inteligența s-a înjosit până într-atât încât s-a făcut slujitoarea urii și a opresiunii, această generație a trebuit, în sine și în jurul ei, să restaureze, pornind doar de la negații, câte puțin din ceea ce alcătuiește demnitatea de a trăi și de a muri. În fața unei lumi amenințate cu dezintegrarea, în care marii noștri inchișitori riscă să întemeieze pentru totdeauna împărățiile morții, ea știe că ar trebui, într-o cursă nebună contracronometru, să restaureze o pace între popoare care să nu fie cea a servituții, să reconcilieze din nou munca și cultura și să refacă împreună cu toți oamenii o arcă a alianței.” (Albert Camus, 2021, *Discursurile din Suedia*, Ed. Polirom, Iași, p. 19).

ceea ce și-au propus. Schimbările pe care se așteaptă să le poată înfăptui sunt considerate adecvate având în vedere gradul bun de adaptare pe care tinerii îl au în raport cu dinamica socială.

Elevii au mai fost întrebați dacă în ultimele 3 luni au aflat informații despre o campanie de voluntariat. Au răspuns *Da* 58,30%, iar 41,70% au răspuns *Nu*.

Întrebările sunt formulate astfel încât să releve un intenționat efect formativ, de exersare a gândirii critice, analitice privind modul în care funcționează o societate democratică. De pildă, elevii au fost întrebați: *Consideri ca fiind prioritară participarea cetățenilor la vot în societatea noastră?* Dintre respondenți, *Da* au răspuns 94,7%, iar 5,93% au răspuns *Nu*. Cei care au răspuns *Nu* au fost solicitați să-și argumenteze opțiunea. Unii au susținut că alegerile au loc din când în când, dar viața comunității ridică probleme în mod permanent. Rezolvarea în timp real a dificultăților urgente este considerat prioritară. Acest tip de abordare denotă o perspectivă optimistă, în care se poate subînțelege că participarea la vot este un fapt obișnuit într-o democrație, iar cetățenii nu își fac neapărat o prioritate din asta.

La polul opus, răspunsurile se înscriu în sfera scepticismului social, sugerând că, indiferent de participarea cetățenilor la vot, politicienii tot conduc țara așa cum vor ei. În general însă, elevii asociază democrația cu alegerile libere periodice și exercitarea dreptului la vot.

O altă constatare este referitoare la tratarea problematicii sociale preponderent în termeni de drepturi, iar nu de obligații. De pildă, este considerată o consecință a unui regim politic democratic dreptul la vot, dar nu și obligația ca cetățenii să-și exprime opțiunea prin vot. Deci, dacă indivizii vor să voteze, vor merge la secția electorală, iar dacă nu... *Ce se întâmplă dacă nimeni nu ar participa la vot?* – sunt adesea confrunțați elevii. *Cum ar putea societatea să fie guvernată într-o astfel de situație?* – constituie o altă întrebare menită să-i îndemne să reflecteze asupra modului în care este posibilă organizarea socială.

Mai departe, o altă întrebare este formulată astfel: *Există persoane în cercul tău de cunoscuți preocupate de respectarea dreptului la educație al copiilor?* *Da*, răspund 69% dintre participanți și *Nu*, un procent de 31%. Ca exemple de astfel de persoane sunt menționați: părinții, profesorii și exponenți ai diferitelor organizații non-guvernamentale, cum este cazul organizației *Salvați copiii*. Reprezentarea pe care o au cei mai mulți dintre elevi este aceea că oamenii, ca persoane particulare, fac eforturi pentru ca toți copiii să meargă la școală. Elevii nu (*re*)cunosc persoane publice, reprezentanți ai autorităților locale, din primărie sau alte instituții din comunitatea în care trăiesc, drept oameni care se preocupă de parcursul educațional al copiilor. Aceștia sunt percepuți ca desfășurând alte tipuri de activități. De exemplu, în legătură cu întreținerea

drumurilor, cu asigurarea iluminatului public etc. Tendința generală, remarcată pentru elevii de vârste mai mici este de a se raporta la persoanele direct cunoscute, iar nu la instituții ca atare.

O altă observație sugerează faptul că unele concepte au un grad de abstractizare care depășește puterea de înțelegere a elevilor, la un moment dat. Tocmai în acest sens, profesorii reiau astfel de concepte în cadrul lecțiilor în diferiți ani de studiu. De pildă, pentru mulți dintre elevi, o posibilă înțelegere a termenilor este aceea prin simpla lor asociere: *cetățean* și *democrație* înseamnă cetățenia într-un stat democratic, deci se referă la *cetățenia democratică*.

Referitor la acest concept elevii au fost întrebați: *În ce măsură consideri cetățenia democratică o tematică relevantă/importantă la nivelul vieții de fiecare zi?* În foarte mare măsură, răspund 28,89% dintre participanți, în mare măsură, 54,81%, în mică măsură, 13,33% și deloc, 2,96%.

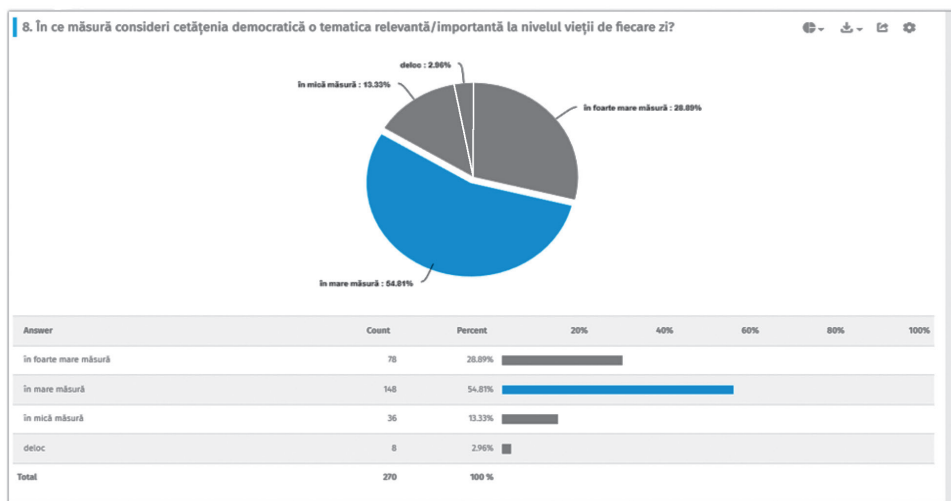

Figura 2

Întrebărilor închise li s-au adăugat două întrebări deschise. În una dintre acestea li se cerea elevilor să realizeze o corelație pornind de la termenii: *democrație*, *șanse egale*, *cetățenie europeană*.

Selectând răspunsurile cu frecvența cea mai mare, *democrația* este receptată într-o strânsă legătură cu drepturile omului, în special cu dreptul la educație, alegeri libere, pluripartitism, civilizație, corectitudine, dar și cu utopie, amăgire, teama de cei care decid, corupție.

Șansele egale sunt corelate cu libertate, egalitate, oportunitate, beneficiu, echilibru, dar și cu inegalitate, nedreptate, prejudecăți, discriminare.

Cetățenia europeană face trimitere la globalizare, Spațiul Schengen, fraternitate, unitate, călătorie fără pașaport. În același timp, cetățenia europeană este corelată cu modernizare, obligații, dificultăți în atingerea unor scopuri, acordarea respectului convenit după merit.

În final, elevilor le-a fost solicitat să formuleze trei întrebări de răspunsul cărora consideră că depinde bunul mers al vieții oamenilor în comunitatea unde trăiesc. Iată câteva exemple: *Ne ajutăm unii cu alții în mod necondiționat? De ce unii oameni se confruntă cu nedreptăți? Există justiție? Ce este de făcut pentru un viitor mai bun? Te gândești la binele celuiilalt sau numai la cel propriu? Cum putem lucra eficient împreună? De ce îți place localitatea în care trăiești? Cât timp faci pe drum până la școală? Când vei fi mare... o să pleci într-o țară străină sau o să rămâi să muncești acasă?*

„Exercițiul de a formula întrebări, de a nu lua lucrurile doar așa cum sunt la un moment dat, ci de a face predicții către viitor, constituie în sine o ocazie de învățare. În același timp, a pune întrebări reprezintă o deschidere spre schimbarea considerată dezirabilă social. În această direcție suntem susținuți de faptul că trăim în comunități cognitive”⁶. Chiar progresul societății este determinat de faptul că ne alăturăm cunoștințele, cooperăm în activitățile de cunoaștere, împărtășim abilități și intenții de dezvoltare împreună. Cu alte cuvinte, șanse pentru viitor sunt date de activitățile de colaborare în cadrul comunităților de cunoaștere.

Din experiența la catedră se remarcă faptul că și în rândurile elevilor are loc în mod frecvent ceea ce Leon Festinger numea *compararea socială*⁷. Mai exact, este vorba despre o comparație pe orizontală: elevii se raportează la cei asemenea lor, în cadrul grupurilor de similaritate. Tendința de a se compara este una permanentă; elevii își compară notele, rezultatele la sport, performanțele în concursurile școlare, chiar și modul în care se îmbracă etc. Comparațiile le oferă căi de validare sau invalidare pentru atitudini și comportamente, stau la baza unor preferințe și îi orientează în stabilirea unora dintre ierarhiile curente. Mai mult, acestea sunt mijloace de influențare socială. Este posibil ca un elev să nu participe la o anumită activitate pentru că nu vine nimeni din clasă, sau, dimpotrivă, să se lase convins să participe pentru că și ceilalți colegi o fac. La un moment dat însă comparațiile scot la iveală nu doar deosebirile, ci și inegalitățile sociale.

⁶ Sloman S., Fernbach Ph., (2017), *Iluzia cunoașterii: de ce nu gândim niciodată singuri*, Editura Publica, București

⁷ Festinger, L. (1954), A theory of social comparison processes, *Human Relations*, p. 7.

Sociologul Sebastian Țoc, în volumul *Clasă și educație. Inegalitate și reproducere socială în învățământul românesc*⁸, sugerează că sistemul de educație de la noi din țară reproduce inegalitățile sociale, deși scopul său ar trebui să fie mai degrabă unul de diminuare a consecințelor inegalităților sociale. Mediul socio-cultural familial influențează atât tipul de școală pe care copilul o va urma, cât și performanțele acestuia la învățatură. Capitalul educațional ridicat al părinților favorizează participarea școlară a copiilor, la fel cum un capital educațional precar constituie o frână pentru generația următoare.

Din proiectul menționat reiese că mulți dintre elevi conștientizează ideea de inegalitate socială, pornind chiar de experiențele nemijlocite din clasa lor, din școala în care învață. Mai mult, activitățile de factură extra curriculară scot în evidență astfel de inegalități. De exemplu, pentru a participa la o excursie organizată în cadrul programului *Școala altfel* familia elevului ar trebui să poată asigura costurile aferente. Din punct de vedere pedagogic, unul dintre cele mai profunde mecanisme motivaționale care poate fi activat cu scopul de a facilita implicarea elevilor în propria lor dezvoltare este cel care trimite la depășirea inegalităților sociale. Atât în cercurile specializate din învățământ, cât și la un nivel mai amplu, comunitar, se acreditează ideea că educația este pârghia socială care permite, principial vorbind, depășirea limitelor de clasă socială, a discriminărilor etnice sau de gen, a neajunsurilor moștenite de generațiile actuale în urma unui parcurs istoric complex.

Educația pentru drepturile omului aplicată prin intermediul proiectelor educaționale este cu atât mai necesară cu cât forma democrației în care ne aflăm este una perfectibilă, față de care mai sunt încă multe aspecte de îmbunătățit.

The Economist în *Indicele democrației*⁹, ediția 2022, plasează România pe locul 62 în lume, cu un scor de 6,45, ceea ce înseamnă o *democrație deficitară*. Această constatare este valabilă însă pentru majoritatea statelor din Europa Centrală și de Est, cu excepția Austriei, calificată ca o *democrație deplină*. *Democrații deficitare* sunt etichetate și Portugalia, Italia, Belgia, Grecia, Cipru. Statele nordice, precum și Franța, Spania, Germania se încadrează în categoria *democrații depline*.

⁸ Țoc S., (2018), *Clasă și educație. Inegalitate și reproducere socială în învățământul românesc*, Editura Pro Universitaria, București.

⁹ Indicele democrației, așa cum este cunoscut drept un clasament anual realizat după cinci criterii (pluralism și procese electorale, funcționarea Guvernului, participarea politică a cetățenilor, cultura politică și libertățile civile), analizează 167 de țări <https://www.economist.com/graphic-detail/2023/02/01/the-worlds-most-and-least-democratic-countries-in-2022?fsrc=core-app-economist&fbclid=IwAR1tgwLa2MfKrr6LLYCeM4mBd-gVZf23JHbsnm1504ZJxuO8UGx3seLktj4> accesat în 10.06.2023.

Table 10.
Eastern Europe 2022

	Overall score	Global Rank	Regional rank	I Electoral process and pluralism	II Functioning of government	III Political participation	IV Political culture	V Civil liberties	Regime type
North Macedonia	6.10	72	16	7.83	6.07	6.11	3.13	7.35	Flawed democracy
Poland	7.04	46=	7	9.17	6.07	6.67	6.25	7.06	Flawed democracy
Romania	6.45	61=	11	9.17	6.43	5.56	3.75	7.35	Flawed democracy
Russia	2.28	146	24	0.92	2.14	2.22	3.75	2.35	Authoritarian
Serbia	6.33	68	14	7.83	6.07	6.67	3.75	7.35	Flawed democracy
Slovakia	7.07	43	6	9.58	6.07	5.56	5.63	8.53	Flawed democracy
Slovenia	7.75	31	3	9.58	7.14	7.22	6.25	8.53	Flawed democracy
Tajikistan	1.94	156=	27	0.00	2.21	2.22	4.38	0.88	Authoritarian
Turkmenistan	1.66	161	28	0.00	0.79	2.22	5.00	0.29	Authoritarian
Ukraine	5.42	87	18	6.50	2.71	7.22	6.25	4.41	Hybrid regime
Uzbekistan	2.12	149	25	0.08	1.86	2.78	5.00	0.88	Authoritarian
Regional score	5.39			6.24	4.74	5.36	4.84	5.77	

Source: EIU.

Figura 3

Participarea politică a cetățenilor depinde în mare măsură de cunoștințele pe care aceștia au reușit să o asimileze pe parcursul anilor de școală. Cultura politică se formează treptat, pornind de la învățăminte desprinse în orele de *educație socială*, ori *istorie*, până la cele de *filosofie politică*. Dar, în primul rând, participarea la viața comunității, delegarea puterii prin vot, exercitarea cetățeniei europene se fundamentează pe o temeinică educație pentru respectarea drepturilor omului, a democrației și a statului de drept.

Având în vedere faptul că sistemul de învățământ este preocupat, în mod prioritar, să formeze competențe, acestea fiind înțelese drept ansamblu structurat de cunoștințe, de abilități și atitudini, cu aplicabilitate la sfera educației pentru drepturile omului ar însemna:

- cunoștințe¹⁰ despre drepturile omului, (cum ar fi cele despre evenimente istorice semnificative pentru conturarea în spațiul public a ideii de drept al omului, documente relevante la nivel internațional);

- abilități prin care cunoștințele despre drepturile omului pot fi utilizate la nivelul vieții de fiecare zi pentru o bună integrare socială;

¹⁰ Cunoștințe, care reprezintă un ansamblu de informații factuale, concepte, idei, teorii validate și care sprijină înțelegerea unei discipline sau a unui domeniu de cunoaștere; abilități, prin care se face posibilă utilizarea cunoașterii existente în vederea atingerii unor rezultate; atitudini, care descriu modalități de raportare la idei, persoane sau situații.

• atitudini, care țin cont de respectul care trebuie acordat ființei umane ca persoană, indiferent dacă este vorba de adoptarea unor idei, relaționarea cu alți oameni sau situații de viață dintre cele mai diverse.¹¹

Formarea și dezvoltarea competențelor, mai cu seamă a celor sociale, constituie un demers continuu, indiferent dacă se realizează prin intermediul educației formale, în cadrul orelor la clasă, ori prin activități non-formale, cum este participarea elevilor în proiecte educative.

Educația pentru drepturile omului poate avea rezultate vizibile¹², cu o influență pozitivă asupra educației în general, la nivel de abilități pentru viața socială și atitudini umaniste, care permit operaționalizarea valorilor, principiilor morale de existență într-un cadru social democratic.

Între educație și respectarea drepturilor omului există o legătură importantă: „Promovarea și respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale prin educație stă la baza și este obiectivul educației pentru drepturile omului. Educația pentru drepturile omului este ea însăși un drept fundamental.”¹³ Astfel, educația pentru drepturile omului, fie că se desfășoară în învățământul formal, fie prin activități educative non-formale reprezintă o fațetă a educației indispensabile nu numai pentru prezent, ci și pentru dezvoltarea viitoare a societății umane.

În proiectul de *Lege a educației*, din anul 2022¹⁴, la art. 60, se menționează că „învățământul preuniversitar are ca finalitate principală formarea competențelor, înțelese ca ansamblul multifuncțional și transferabil de cunoștințe, abilități și atitudini”. Toate acestea sunt considerate necesare pentru: „împlinirea și dezvoltarea personală; *integrarea socială și participarea cetățenească activă în societate*; formarea unei concepții de viață, bazate pe valorile umaniste și științifice, pe cultura națională și universală și pe stimularea dialogului intercultural, dezvoltarea sensibilității față de problematica umană, față de valorile moral-civice și a respectului pentru natură și mediul înconjurător

¹¹ O accepțiune oficială a *competenței* rezultă din „Recomandarea Parlamentului European și a Consiliului din 23 aprilie 2008 (Jurnalul Oficial al Uniunii Europene C 111 din 6.05.2008); trimiterea la centrarea activităților școlare pe formarea de competențe a fost făcută încă din Legea 1/ 2011 (Legea Educației Naționale).

¹² Conceptul ”învățare vizibilă” este consacrat de către profesorul John Hattie. A se vedea Hattie John, (2014), *Învățarea vizibilă, Ghid pentru profesori*, Ed. TREI, București.

¹³ *Educație, dreptul la educație și educația pentru drepturile omului*, Moroianu-Zlătescu Irina, (coord.), IRDO 2016, p. 13.

¹⁴ Proiect. *Legea învățământului preuniversitar „România educată”*, https://www.edu.ro/sites/default/files/_fi%C8%99iere/Minister/2022/proiecte%20legi%20educatie%20consultare%20publica/invatamant_preuniversitar/Proiect_Lege_invatamant_preuniversitar_Ministerul_Educatiei_2022.pdf accesat în 10.06.2023.

natural, social și cultural”. Observația care se impune este că educația pentru drepturile omului se regăsește ca o dimensiune implicită în multe dintre cele menționate, iar pentru altele trimiterea la drepturile omului este explicită: „respectul față de demnitatea umană, cultivarea toleranței, respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului”¹⁵

În Proiectul *Europa 2030, Provocări și oportunități*, Raport către Consiliul European al Grupului de reflecție privind viitorul UE 2030¹⁶, se precizează necesitatea de a încuraja democrația participativă europeană ca o direcție a dezvoltării social-politice cu deschidere spre viitor.

Prin intermediul unor proiecte educative ca cel referitor la *Șanse egale pentru participare democratică* este cultivată înțelegerea de către elevi a beneficiilor rezultate din practicarea responsabilă a cetățeniei participative, spre implicare socială asumată și, totodată, se creează premisele pentru depășirea limitărilor privind integrarea profesională, neajunsuri create de inegalitățile sociale.

Bibliografie:

- Almond Gabriel, Verba Sidney, (1996), *Cultură civică*, Editura DU Style, București
- Bulgaru A., Stoica E., Stoica M. D., Moț A. (2019). *Drepturile Copilului. Dreptul la educație*, IRDO, București
- Hattie John, (2014), *Învățarea vizibilă, Ghid pentru profesori*, Editura TREI, București
- Hodgkin R., Newell P. (2004), *Manual pentru implementarea Convenției cu privire la Drepturile Copilului*, ediție revizuită, UNICEF România, București
- Miroiu Mihaela, (coord.), (1995), *Cultură civică. Democrație, drepturile omului, toleranță*, Editura Didactică și Pedagogică (EDP), București
- Sloman S., Fernbach Ph., (2017), *Iluzia cunoașterii: de ce nu gândim niciodată singuri*, Editura Publica, București
- Țoc S., (2018), *Clasă și educație. Inegalitate și reproducere socială în învățământul românesc*, Editura Pro Universitaria, București
- Zlătescu M. I. (coord.), (2016), *Educație, dreptul la educație și educația pentru drepturile omului*, IRDO, București
- Proiectul *Europa 2030, Provocări și oportunități, Raport către Consiliul European al Grupului de reflecție privind viitorul UE 2030*, <https://espas.secure.europarl.europa.eu/orbis/document/proiect-europe-2030-challenges-and-opportunities/> accesat în 15.06.2030

¹⁵ Ibidem, p. 43

¹⁶ <https://www.consilium.europa.eu/media/30768/qc3210249roc.pdf> / accesat în 15.06.2030.